

Скоробогатова Н.Є.

канд. екон. наук

Національний технічний університет України «КПІ»

ЗАГРОЗИ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ RELEGATION INVESTMENT ACTIVITY REGIONS OF UKRAINE

Запропоновано методичні підходи до оцінювання рівня інвестиційної активності регіонів країни відповідно до концепції сталого розвитку. На основі авторської методики оцінено та проаналізовано динаміку зміни рейтингу інвестиційної активності регіонів України за 2000-2012 роки, надано прогнозний розвиток на найближчу перспективу. Автором визначено фактори невизначеності, що загрожують сталому розвитку регіонів, зокрема, інвестиційній складовій. Ідентифіковано ризики сталого розвитку регіонів країни з врахуванням рівня їх інвестиційної активності. На основі застосування векторного аналізу запропоновано методичні підходи до кількісного та якісного оцінювання їх негативного впливу. Підтверджено доцільність застосування запропонованого підходу. Адекватність проведених розрахунків підтверджується застосуванням методів математичної статистики. Надано рекомендації щодо мінімізації наслідків впливу факторів ризику на сталий розвиток з врахуванням особливостей регіонального розвитку України.

Предложены методические подходы к оценке инвестиционной активности регионов страны согласно концепции устойчивого развития. На основе авторской методики оценена и проанализирована динамика изменения рейтинга инвестиционной активности регионов Украины за 2000-2012 гг., представлен прогноз развития на ближайшую перспективу. Автором определены факторы неопределенности, угрожающие устойчивому развитию регионов, в частности, инвестиционной составляющей. Идентифицированы риски устойчивого развития регионов страны с учетом уровня их инвестиционной активности. На основе применения векторного анализа предложены методические подходы к количественной и качественной оценке их негативного влияния. Подтверждена целесообразность применения предложенного подхода. Адекватность проведенных расчетов подтверждается применением методов математической статистики. Даны рекомендации по минимизации последствий влияния факторов риска на устойчивое развитие с учетом особенностей регионального развития Украины.

Methodical approaches to the evaluation of the level of investment activity regions according to the concept of sustainable development. Based on the author's methods evaluated and analyzed the dynamics of rating investment activity regions of Ukraine for 2000-2012 years, given the projected growth in the near future. The author defines uncertainties that threaten the sustainable development of the regions, including the investment component. Identified risks of sustainable development in the country with regard to their level of investment activity. Based on the application of vector analysis methodical approaches to quantitative and qualitative evaluation of their impact. Confirmed the feasibility of the proposed approach. The adequacy of the calculations confirmed using methods of mathematical statistics. Recommendations to minimize the effects of risk factors for sustainable development taking into account the characteristics of regional development in Ukraine.

Ключові слова: Інвестиційна активність, ризики, сталий розвиток, рейтинг регіонів, державне регулювання, регіональний розвиток.

Вступ. Інвестиційна діяльність дедалі більшу роль відіграє у забезпеченні сталого розвитку країни та її регіонів. Реалізація даного напрямку діяльності сприяє соціально-економічному розвитку та зростанню. На активізацію інвестиційного процесу в Україні впливає інвестиційний клімат, сприятливий рівень якого сприяє підвищенню рівня ВВП, інтенсивності та швидкості створення нових робочих місць, рівня життя населення, ступеня інтеграції України в європейське та світове господарство тощо. Незбалансований регіональний розвиток країни через недостатній потенціал або невикористання його в повній мірі позначається на рівні життя населення, соціально-економічному розвитку країни тощо [6]. З метою забезпечення сталого розвитку країни вважаємо необхідним систематичне дослідження та вирішення проблем, що заважають функціонуванню господарського механізму. Одним з можливих напрямків вирішення даної проблеми є аналіз інвестиційної активності регіонів України, який надає можливість визначити особливості інвестиційної діяльності регіонів, виявити ризики та визначити важелі управління й мінімізації їх негативних наслідків.

Дослідженням сталого регіонального розвитку присвячені роботи О. Амоши [12], В. Гейця [8], Б. Данилишина [2], М. Згуровського [13], О. Новікової [12], Ю. Макогона [10], Ю. Пахомова [16], В. Соловійова [11], М. Пашути [7], Л. Федулової [7; 12] та інших науковців. Останнім часом використовуються різноманітні методичні підходи до визначення рейтингу соціально-економічного розвитку регіонів [3; 6; 9; 14], їх інвестиційної привабливості [15]. Проте вважаємо, що потребують уточнень методичні підходи до оцінки та прогнозування рівня інвестиційної активності регіонів країни з врахуванням потенційних загроз їх сталого розвитку.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз динаміки інвестиційної активності регіонів України у контексті концепції сталого розвитку, оцінка та аналіз впливу ризику та невизначеності на подальший інвестиційний розвиток регіонів, надання пропозицій щодо їх мінімізації.

Методологія. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять наукові праці та методичні розробки провідних вітчизняних і зарубіжних учених у галузі інвестиційної діяльності країни. Вирішення наукових завдань здійснювалось з використанням наступних методів дослідження: критичного аналізу при визначенні стану та проблем інвестиційного розвитку регіонів; наукового узагальнення та систематизації при визначенні та групуванні факторів, які впливають на інвестиційну активність регіонів; методи математичної статистики при обчисленні та аналізі величини ризику інвестиційної активності. Результати дослідження, висновки та рекомендації обґрунтовано шляхом комплексного підходу.

Основні результати дослідження. На основі критичного аналізу існуючих методичних підходів до визначення інвестиційної активності автором запропоновано методику оцінювання рівня інвестиційної активності регіонів на основі двох інтегрованих складових – індекс доходності та індекс ліквідності. Результируючий показник характеризується двома узагальнюючими складовими: доходністю та ліквідністю, які в свою чергу формуються з низки більш дрібних.

Розрахунок показника інвестиційної активності регіонів, побудований на основі концепції сталого розвитку, визначений за даними держкомстату України [5], наведено у таблиці 1. На основі дослідження виявленої тенденції зміни аналізованого показника автором обчислено прогнозні значення індексу інвестиційної активності для регіонів України у 2012 році.

Таблиця 1

Динаміка індексу інвестиційної активності за регіонами України

Назва регіонів	2000р.	2007р.	2008р.	2009р.	2011р.	2012р.*
1	2	3	4	5	6	7
АР Крим	-0,0617	-0,0430	-0,0329	-0,0895	-0,0233	-0,0410
Вінницька	-0,0622	-0,0524	0,0331	-0,0024	0,0360	0,0338
Волинська	-0,0945	-0,0435	-0,0255	-0,0772	-0,0200	-0,0235
Дніпропетровська	0,0982	0,1286	0,0143	-0,0086	0,0667	0,0296
Донецька	0,2087	0,2678	0,1207	0,0712	0,0727	0,0834
Житомирська	-0,0554	-0,0622	-0,0265	-0,0253	0,0048	-0,0094
Закарпатська	0,0489	0,0471	0,1306	0,0040	0,0117	0,0373
Запорізька	0,0462	0,0321	-0,0225	-0,0612	-0,0156	-0,0421
Івано-Франківська	-0,0229	-0,0236	0,0048	0,0211	0,0567	0,0382
Київська	-0,0103	0,0711	-0,0662	0,0649	0,0584	0,0500
Кіровоградська	-0,0669	-0,0080	0,0271	0,0041	0,0122	0,0332
Луганська	-0,0044	-0,1408	-0,0247	-0,0650	-0,0618	-0,0858
Львівська	-0,0024	-0,0068	-0,0476	0,0014	-0,0350	-0,0301
Миколаївська	-0,0567	-0,0861	-0,0206	-0,0195	-0,0138	-0,0192

* - прогнозні значення

До кризи 2008 – 2009 рр. перша п'ятірка інвестиційно-активних лідерів включає м. Київ, Донецьку, Дніпропетровську, Київську та Закарпатську області. Проведений аналіз інвестиційної активності регіонів України свідчить, що з точки зору потенціальних можливостей найбільш привабливою та інвестиційно-активною є Донецька область, яка має суттєвий потенціал. Проте врахування критерію ліквідності знижує її привабливість до другого місця після Києва. Після закінчення світової кризи незмінним лідером з інвестицій з м. Київ. Рейтинг та структура регіонів за рівнем інвестиційної активності дещо змінюється: ширший розмах регіонів по відношенню до нульового значення свідчить про ще більшу диференціацію регіонів. Поясненням даної ситуації може служити:

- найбільш постраждалими виявилися східні та південні регіони України. Причини погіршення інвестиційної привабливості основних промислово-виробничих регіонів полягають у відсутності структурної модернізації виробництва, ігнорування інноваційного розвитку та досягнень науково-технічного прогресу;

- експортна спеціалізація зазначених регіонів на невеликій кількості товарних груп низького переділу при одночасному зростанні відкритості економіки, її залежність від кон'юнктури зовнішніх ринків.

Тенденція зміни рівня інвестиційної активності регіонів України за останнє десятиріччя, визначеного на основі запропонованої методики, наведена на рис. 1.

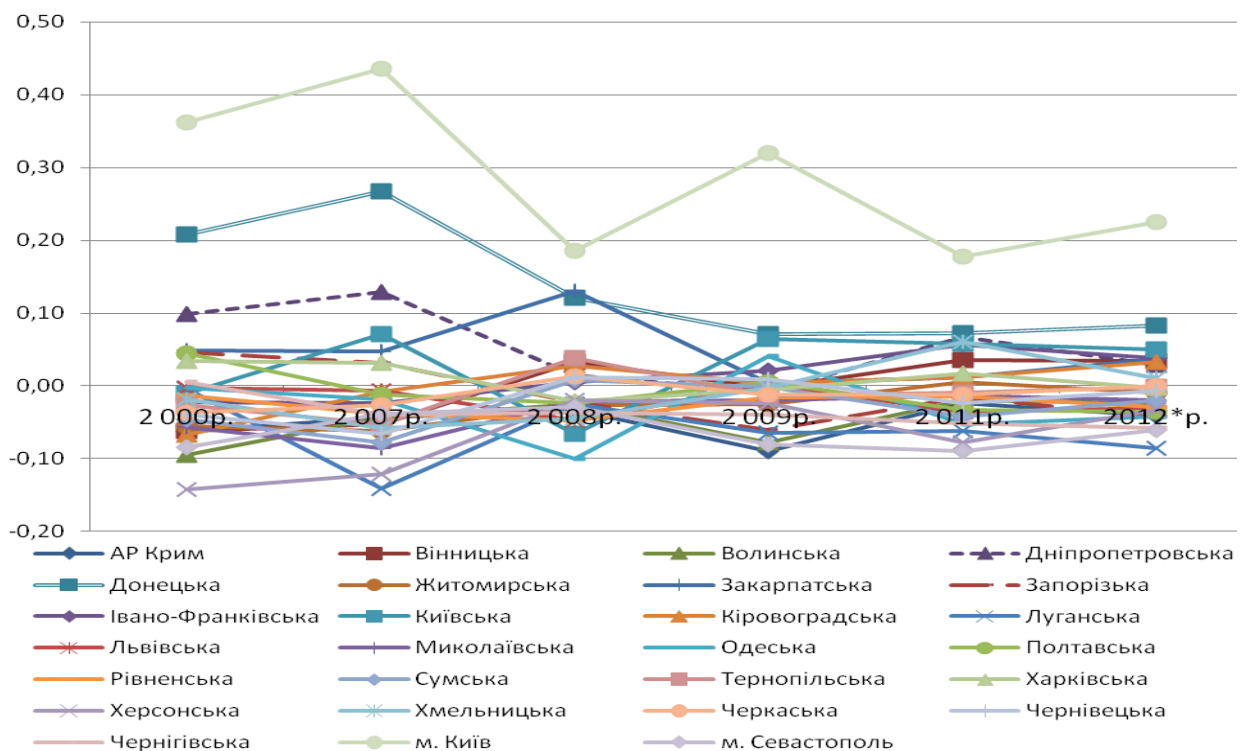

Рис. 1. Динаміка зміни рейтингу інвестиційної активності регіонів України, 2000 – 2012рр.

Незважаючи на часові зміни, лідерами з інвестиційної активності виступають м. Київ, Донецька, Дніпропетровська області тощо. Основними факторами, що визначають зазначену тенденцію є наступні: економічний (збільшення частки регіону в країні, рівня прямих іноземних інвестицій, рівня розвитку підприємництва тощо); соціально-демографічний (зростання рівня доходів населення, співвідношення рівня безробіття та зайнятості, заробітної плати тощо); ресурсно-географічний та екологічний (підвищення рівня утилізації відходів); інноваційний (покращення рівня інноваційної активності підприємств, рівня забезпечення інноваціями) тощо. Водночас, слід зазначити, що наростання негативних тенденцій кризового та післякризового періодів

викликають серйозні ризики та загрози для розвитку регіонів, їх інноваційно-інвестиційної діяльності та розвитку країни в цілому. Найбільш небезпечними серед них можна виділити наступні:

– нерівномірність територіального розвитку країни; зниження рівня інноваційного розвитку у базових галузях промислових регіонів;

– суттєве послаблення позицій експортоорієнтованих регіонів внаслідок зміни кон'юнктури та зростання конкуренції на світових ринках; значне скорочення податкової бази через зменшення кількості платників податків та обсягів діяльності;

– скорочення обсягів бюджетного фінансування соціальної інфраструктури та інших життєво важливих сфер (медицина, освіта, культура).

Кількісне обчислення рівня загроз інвестиційної активності пропонуємо визначати за допомогою векторної оцінки ризику. Кількісне значення рівня загроз сталого зростання інвестиційної активності регіонів України ($R_{інв.акт.}$) пропонується визначати через обчислення довжини вектору:

$$R_{інв.акт.} = ((I_{дох.к} - I_{дох.н})^2 + (I_{лікв.к} - I_{лікв.н})^2)^{1/2} \quad (1)$$

Чисельне значення рівня ризику, визначене за формулою (1), наведене у таблиці 2. Основними переломними моментами в динаміці інвестиційної активності є 2000 – 2007 рр. (докризовий стан в економіці) та 2007 – 2011 рр. (посткризовий період).

Таблиця 2

Кількісне значення рівня ризику інвестиційної активності регіонів

Назва регіонів	2000 – 2007 рр.		2007 – 2011 рр.		Середнє стандартне відхилення $I_{інв.акт.}$, 2000 – 2011 рр. (%)
	частка	%	частка	%	
1	2	3	4	5	6
АР Крим	0,0424	4,24	0,1553	15,53	2,62
Вінницька	0,0142	1,42	0,1207	12,07	4,62
Волинська	0,0766	7,66	0,0925	9,25	3,26
Дніпропетровська	0,0794	7,94	0,0886	8,86	5,70
Донецька	0,1584	15,84	0,3178	31,78	8,71

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6
Житомирська	0,0630	6,30	0,1121	11,21	2,69
Закарпатська	0,0439	4,39	0,1919	19,19	5,02
Запорізька	0,0278	2,78	0,0678	6,78	4,35
Івано-Франківська	0,0681	6,81	0,1831	18,31	3,36
Київська	0,1202	12,02	0,0639	6,39	6,00
Кіровоградська	0,1078	10,78	0,0960	9,60	3,62
Луганська	0,3091	30,91	0,2023	20,23	5,22
Львівська	0,0096	0,96	0,0854	8,54	2,19
Миколаївська	0,0642	6,42	0,1069	10,69	3,12
Одеська	0,1256	12,56	0,1907	19,07	5,29
Полтавська	0,0800	8,00	0,0536	5,36	3,05
Рівненська	0,0480	4,80	0,0744	7,44	1,57
Сумська	0,0901	9,01	0,0692	6,92	3,54
Тернопільська	0,0572	5,72	0,0546	5,46	3,30
Харківська	0,1402	14,02	0,1056	10,56	2,39
Херсонська	0,0533	5,33	0,1592	15,92	5,56
Хмельницька	0,0633	6,33	0,2180	21,80	4,62
Черкаська	0,0145	1,45	0,0244	2,44	1,87
Чернівецька	0,0588	5,88	0,0687	6,87	3,28
Чернігівська	0,0656	6,56	0,0078	0,78	2,18
м. Київ	0,2129	21,29	0,4920	49,20	11,24
м. Севастополь	0,0655	6,55	0,1506	15,06	2,85

Графічна інтерпретація даних таблиці 2 наведена на рис. 2. Як видно з рис. 2, тенденція зміни рівня ризику інвестиційної активності регіонів протягом останнього десятиліття, обчислена за допомогою запропонованого підходу та з визначенням середньоквадратичного відхилення, мають ідентичні значення.

Проте перевагою запропонованого підходу є той факт, що рівень та складові фактори ризику можна визначати на кожному проміжку часу, що дозволяє оперативно визначати складові та рівень загроз сталого розвитку країни та приймати відповідні управлінські рішення. Найбільш ризикованими з точки зору інвестиційної активності до 2007 року були Луганська, Донецька, Харківська, Одеська, Київська області, м. Київ. Якщо проаналізувати найбільш постраждалі від кризи регіони, то саме дані області туди й потрапили. Проте після світової фінансово-економічної кризи суттєво відрізняється за рівнем ризику м. Київ, Донецька, Хмельницька, Луганська, Закарпатська, Івано-Франківська, Одеська області. Відповідно, зазначені регіони мають і більший рівень потенційної привабливості для інвесторів, що має ґрунтовне пояснення.

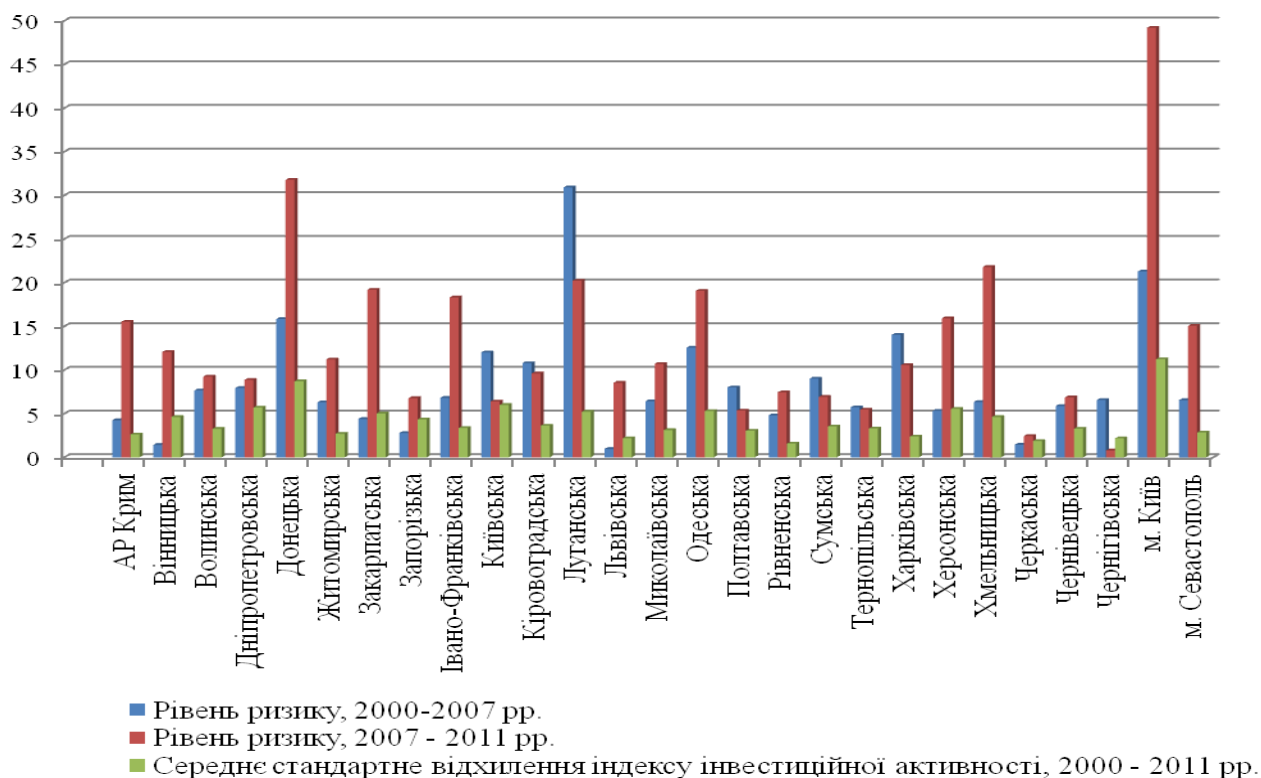

Рис. 2. Динаміка ризику інвестиційної активності регіонів України, 2000-2011 рр.

Після завершення світової фінансово-економічної кризи внаслідок структурної перебудови світової економіки та переорієнтації кон'юнктури світових ринків на інноваційну продукцію кінцевого призначення з низькою матеріало- та енергоємністю виробництва, повернення до існуючого розподілу сил в регіональному розрізі буде неможливим. Сучасні промислові регіони України (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська області) в нових умовах господарювання втрачають свій традиційний конкурентний потенціал, внаслідок чого країна може опинитися без джерел валютних надходжень. З метою врахування таких тенденцій в Україні має зрости роль державних важелів управління регіональним розвитком, а також активізуватись діяльність місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування в процесі впровадження дієвої антикризової політики в регіональному вимірі. Узагальнення міжнародного досвіду дозволяє виокремити низку інструментів у наступних сферах: розширення пропозиції кредитних ресурсів; підтримка малого й середнього бізнесу; стимули для інвестицій та інновацій; підтримка галузей-експортерів; впровадження податкових інструментів. На основі застосування запропонованого підходу до визначення рівня інвестиційної активності регіонів України зроблено прогноз щодо подальшого розвитку (рис. 3).

Найбільш суттєві зміни рівня інвестиційної активності у найближчі 3 – 4 роки ймовірні у м. Києві, Київській, Донецькій, Дніпропетровській,

Луганській, Херсонській областях. Причому у м. Києва, Донецької, Дніпропетровської, Луганської областей значний ризик зниження рівня інвестиційної активності. Київ як столиця країни, має значний потенціал, проте, якщо не врахувати зазначені загрози сталого інвестиційного розвитку, можливим є суттєве зниження його привабливості. Донецька область є промисловим лідером України, проте навіть їй загрожує зниження рівня інвестиційної активності у найближчій перспективі. Луганська та Дніпропетровська області вже на даний час мають нестабільне становище щодо рівня інвестиційної привабливості, яке в перспективі ще погіршиться. Проте деякі області, як наприклад, Херсонська, Київська тощо, мають можливість підвищити рівень інвестиційної привабливості за рахунок наявного потенціалу. Зокрема, Київська область завдяки своїй близькості до столиці країни має значний потенціал щодо розміщення бізнес-центрів, виробництв, активного розвитку будівництва за межами Києва, розширення меж столиці у майбутньому. Херсонська та інші області мають велике значення у сільському господарстві, яке має бути ефективно використане приватним сектором, що дозволить підвищити їх інвестиційну активність та привабливість для бізнесу. Позитивним моментом є визнання вітчизняними урядовцями необхідності інноваційного розвитку вітчизняного АПК та приділення йому більшої уваги [4].

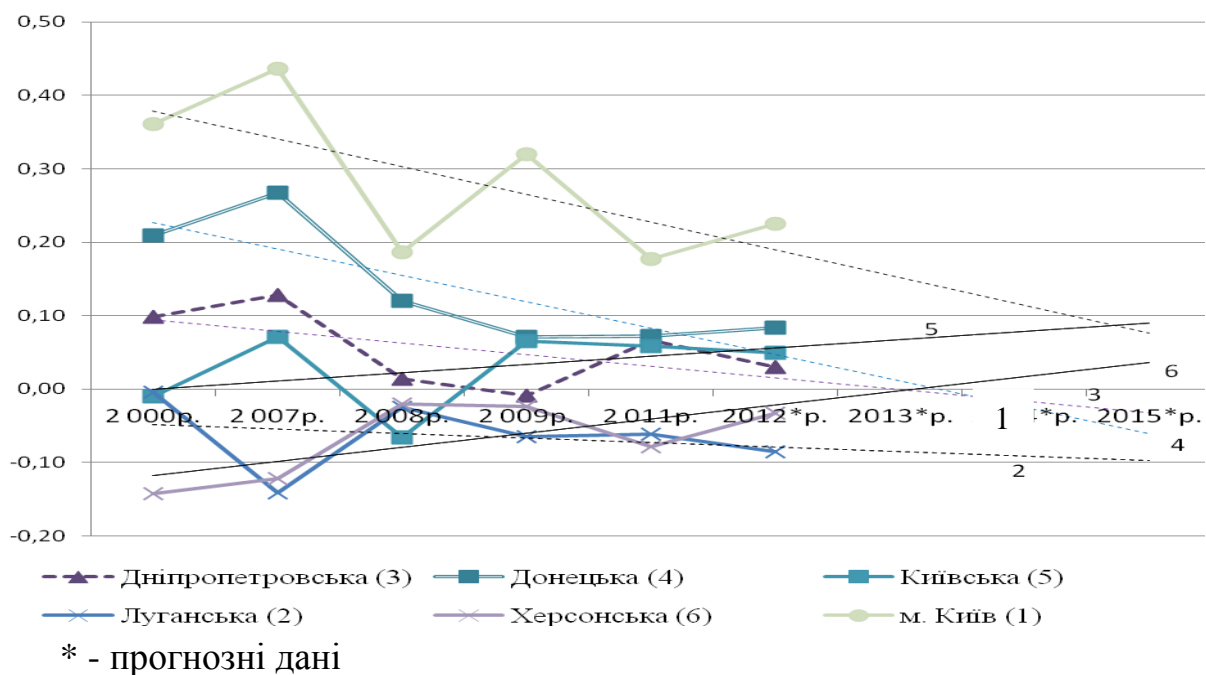

Рис. 3. Прогнозний розвиток інвестиційної активності деяких областей України

Висновки. Аналіз динаміки рейтингу інвестиційної активності областей України свідчить про те, що до початку світової фінансово-економічної кризи

лідерами інвестиційно-активних регіонів виступали промислові регіони країни, проте через обмеженість реалізації стратегії інноваційного розвитку вони не зберегли свої лідируючі позиції.

Науковою новизною є запропонований методичний підхід до оцінювання ризику інвестиційної активності регіонів, що базується на векторному аналізі складових індексу інвестиційної активності. Такий підхід дозволяє визначити найбільш ризикові регіони: м. Київ, Донецька, Хмельницька, Луганська, Закарпатська області. Прогнозний аналіз подальшого розвитку інвестиційної активності регіонів у короткостроковій перспективі свідчить про суттєве зниження рівня інвестиційної активності промислових регіонів країни та вихід у лідери областей, основна спрямованість яких – сільське господарство та сфера туризму.

Вважаємо необхідним активізувати інноваційно-інвестиційну діяльність шляхом надання податкових пільг, цільової державної підтримки підприємствам, що займаються інноваційною діяльністю, активізації міжнародного обміну світовими досягненнями у галузях виробництва та сфери послуг, владання інвестицій у наукові дослідження та розробки, поєднання наукової сфери з виробництвом.

Подальшого дослідження потребує розробка кількісних методів оцінки впливу негативних факторів невизначеності та ризику задля оптимізації їх інвестиційної діяльності з метою забезпечення сталого розвитку регіонів країни.

Література:

1. Данилишин Б. М. Інвестиційна політика в Україні : [монографія] / Б.М. Данилишин, М.Х. Корецький, О.І. Дачій. — Донецьк: «Юго-Восток, Лтд», 2006. — 292 с.
2. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року [Текст] : [Постанова КМУ від 21 липня 2006 р. № 1001] : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.
3. Жаліло Я. А. Економічна криза в Україні: виміри, ризики, перспективи / Я.В. Жаліло, О.С. Бабанін, Я.В. Белінська та ін. // за заг. ред. Я.А. Жаліла. - К.: НІСД, 2009. - 142с.
4. Мінагрополітики сприятиме збільшенню фінансування у розвиток вітчизняних інновацій в агросекторі [Текст] // Agronews: головні новини аграрного бізнесу : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agronews.in.ua/node/18316>
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
6. Пашкевич М.С. Проблеми та перспективи інноваційного розвитку економіки регіонів України [Текст] / М.С. Пашкевич // Інноваційна економіка. – 2011. - № 5. – С. 22 – 27.
7. Пашута М. Т. Промисловість в національній інноваційній системі України [Текст] / М. Т. Пашута, Л. І. Федулова, О. М. Кондрашов. – К.: Наук. світ, 2005. – 76 с.
8. Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів : [монографія] : у 2 ч. – Ч. 2 / за ред. В.М. Гейця, А.А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 273 с.
9. Про затвердження Методики розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку [Текст] : [Наказ Державного комітету статистики України від 15.04.2003р. № 114] : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.yur-info.org.ua>.

10. Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект [Текст] : [Сб. науч. тр.] / под ред. Ю. В. Макогона. – Донецк: ДонНУ, 2008. – Ч. 1. – 463 с.

11. Соловйов В.П. Інноваційний розвиток регіонів: питання теорії та практики : [монографія] / В.П. Соловйов, Г.І. Кореняко, В.М. Головатюк. - Київ: Фенікс, 2008. – 224 с.

12. Сталий розвиток промислового регіону: соціальні аспекти : [монографія] / О.Ф. Новікова, О.І. Амоша, В.П. Антонюк та ін.; НАН України, Інститут економіки промисловості. – Донецьк, 2012. – 534 с.

13. Сталий розвиток регіонів України [Текст] / наук. керівник М.З. Згуровський. – К.: НТУУ «КПІ», 2009. – 197 с.

14. Попереднє дослідження на основі комплексного секторного підходу – сектор регіонального розвитку [Текст] : проект «Підтримка сталого регіонального розвитку в Україні» / за ред. Т. Забуковець-Ковачич: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ssr.org.ua/index.php?lang=ukr&page=main>

15. Сухоруков А. Проблеми підвищення інвестиційної активності регіонів [Текст] / А. Сухоруков : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niisp.gov.ua/articles/66/>.

16. Цивилизационная структура современного мира [Текст] : В 3-х томах. - Т.І. Глобальные трансформации современности / Под ред. академика НАН Украины Ю.Н.Пахомова и д.ф.н. Ю.В.Павленко. – Киев: Наукова думка, 2006. – 680 с.